

Briuselis, 2020 m. sausio 31 d.
(OR. en)

5512/20

EDUC 15

PRANEŠIMAS

nuo:	Tarybos generalinio sekretoriato
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	Pasirengimas 2020 m. vasario 20 d. EYCS tarybos (švietimas) posėdyje įvyksiantiems politiniams debatams tema „Protų apykaita – Europos švietimo erdvės varomoji jėga“ – Pirmininkaujančios valstybės narės parengtas diskusijoms skirtas dokumentas

Po konsultacijų su Švietimo komitetu pirmininkaujanti valstybė narė parengė priedamą diskusijoms skirtą dokumentą; jis pateikiamas kaip pagrindas politiniams debatams, vyksiantiems 2020 m. vasario 20 d. Švietimo, jaunimo, kultūros ir sporto tarybos posėdyje.

Protų apykaita – Europos švietimo erdvės varomoji jėga

Pirmininkaujančios valstybės narės parengtas diskusijoms skirtas dokumentas

Mokymasis ir darbo jėgos judumas, taip pat tarpvalstybinis piliečių judėjimas teikia daug naudos, pavyzdžiui, plėtojami bendrieji, universalieji, tarpkultūriniai ir kalbiniai įgūdžiai, užtikrinamas didesnis įsidarbinamumas, geresnis savo tapatumo supratimas, asmeninis augimas bei branda ir Europos tapatumo ir vertybių plėtojimas. „Judumas mokymosi tikslais siejamas su būsimu judumu, didesniu uždarbiu ir mažesniu nedarbu. Jis taip pat koreliuoja su geresniu tarpusavio supratimu, atvirumu ir pilietiškumo įgūdžiais“¹. Be to, laisva žinių ir idėjų apykaita ir sklaida visoje ES yra naudinga ekonomikos ir visuomenės vystymuisi, taip pat Europos integracijos stiprinimui ir Europos dvasios gyvybingumo išlaikymui.

Subalansuota protų apykaita suprantama kaip „galimybė besivystančioms šalims pasinaudoti savo migrantų ir savo diasporos narių įgūdžiais, praktinėmis žiniomis ir kitų formų patirtimi“². Tai skirtingų ES regionų ir šalių, taigi, ir pačios Sąjungos subalansuoto vystymosi ir sanglaudos išankstinė sąlyga.

Kita vertus, protų srauto disbalansas, žmonių, turinčių įvairiausių įgūdžių, nuo labai menkų iki aukšto lygio, migracija viena kryptimi Europoje gali sukelti didelių žmogiškojo kapitalo nuostolių protų švaistymo ar protų nutekėjimo forma³. Šie reiškiniai yra galima keleto veiksnių, visų pirma socialinių ir ekonominių skirtumų ES, pasekmė ir gyventojų skaičiaus mažėjimo kai kuriuose regionuose ar šalyse ir nevienodų įgūdžių lygių derinių visoje Europoje priežastis. Ilgainiui tokie skirtumai gali sukelti pavojų sanglaudai ir grėsmę ilgalaikiam Europos projekto tvarumui⁴.

¹ 2019 m. švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Europos Komisija (2019 m.).

² Europos migracijos tinklo žodynėlis. Šaltinis: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/brain-circulation_en

³ *Protų švaistymas* yra įgūdžių ir kvalifikacijų, kurių migrantai įgyja ne ES šalyse, nepripažinimas – taip jiems užkertamas kelias savo potencialą panaudoti visapusiškai. *Protų nutekėjimas* yra šalies patirti nuostoliai dėl aukštos kvalifikacijos asmenų emigracijos. Europos migracijos tinklo žodynėlis. Šaltinis: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/brain-circulation_en

⁴ Protų nutekėjimas ES. Problemos sprendimas visais lygmenimis, Emil Boc, Europos regionų komitetas, 138-ajai plenarinei sesijai skirtas nuomonės projektas (2020 m.)

Auganti konkurencija dėl aukštos kvalifikacijos asmenų siejama su dideliu išvykstamosios migracijos iš tam tikrų šalių ar regionų į kitas šalis ar regionus lygiu. Ekonominės sąlygos, darbo rinkos potencialas ir švietimo įstaigų kokybės suvokimas yra vieni iš veiksnių, kurie pritraukia užsienio talentų, įskaitant studentus, absolventus, tyrėjus ir jaunus specialistus. „Įvažiuojamasis studentų judumas⁵ yra vienas iš svarbiausių kanalų, skatinančių pasaulio talentų migraciją. Šis reiškinys paskirties šalims turi didžiulės potencialios naudos, susijusios su turimo žmogiškojo kapitalo ištekliais.“⁶ Vienos sistemos ir šalys yra patrauklesnės už kitas dėl įvairių priežasčių, susijusių su bendromis ekonominėmis, darbo rinkos, socialinėmis ir gyvenimo sąlygomis⁷. Bendras darbo jėgos judumo ES modelis parodė, kad 98 proc. mobiliųjų darbuotojų⁸ gyvena ES 15 ir ELPA šalyse ir tik 2 proc. – ES 13 šalyse⁹. Remiantis naujesniais duomenimis, 74 proc. visų persikėlėlių ES 28 yra priėmusi Vokietija, Jungtinė Karalystė, Italija, Prancūzija ir Ispanija. Be to, statistika atskleidžia, kad pastaruoju metu persikėlėliai turi aukštesnį išsilavinimą nei jų priimančiosios šalies piliečiai¹⁰.

⁵ Šis reiškinys yra daug labiau juntamas ne kreditų judumo, pavyzdžiui, pagal programą „Erasmus+“, bet judumo laipsnio tikslais atveju.

⁶ Dėl įvažiuojamojo judumo laipsnio tikslais į kai kurias paskirties valstybes nares duomenų trūkumo ar neišsamumo šio lyginamojo standarto apskaičiavimas tebėra nepakankamas. 2019 m. švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Europos Komisija (2019 m.).

⁷ Pasak EBPO, *Talentų pritraukimo rodikliai* sumuojami pagal septynis aspektus: tai – galimybių kokybė, pajamos ir mokesčiai, ateities perspektyvos, šeimos aplinka, įgūdžių aplinka, įtraukumas ir gyvenimo kokybė. Šis rodiklis rodo šalies pajėgumą pritraukti ir išlaikyti trijų konkrečių kategorijų talentingus migrantus: aukštos kvalifikacijos darbuotojus (turinčius magistro ir daktaro laipsnius), universitetų studentus ir užsienio verslininkus. EBPO.

Debatai migracijos politikos klausimais (2019 m.)

⁸ Europos Komisijos metinėse ataskaitose dėl darbo jėgos judumo ES viduje *mobilieji darbuotojai* apibrėžiami kaip aktyvūs ES 28 piliečiai, kurie gyvena kitoje nei jų pilietybės šalis valstybėje narėje ar ELPA šalyje.

⁹ 2016 m. metinė ataskaita dėl darbo jėgos judumo ES viduje. Europos Komisija (2017 m.).

¹⁰ 2017 m. metinė ataskaita dėl darbo jėgos judumo ES viduje. Europos Komisija (2018 m.).

Be to, neseniai atliktame tyrime dėl kvalifikuotos darbo jėgos judėjimo¹¹ teigiama, kad protų srauto disbalansas rodo, jog siunčiančiųjų valstybių investicijomis į švietimą ir mokymą remiama darbo rinka ir ekonomikos vystymasis paskirties šalyse, kartu žmogiškojo kapitalo siunčiančiosiose šalyse gali sumažėti, kai likusių gyventojų įgūdžiai yra menkesni nei tų, kurie išvyksta¹². Pasekmės siunčiančiosioms šalims, be kita ko, yra valstybės investicijų į švietimą grąžos praradimas, darbo jėgos trūkumas ir protų nutekėjimas¹³.

Vis dėlto atvirkštinė migracija (grįžimas į kilmės šalį) gali duoti naudos siunčiančiosioms šalims ir ši nauda siejama su perlaidomis¹⁴, tinklų, kuriais palengvinama prekyba, kapitalo srautai ir žinių sklaida, kūrimu, įgūdžių ir praktinių žinių perdavimu¹⁵, investicijų ir migrantų praktinių žinių perdavimu į siunčiančiąją šalį¹⁶, taip pat su grįžtančių persikėlėlių naujai įgytomis žiniomis, kuriomis pasinaudodami jie gali skatinti verslumą ir inovacijas¹⁷. Todėl itin svarbu, kad didesnis įgūdžių įgijimas (užsienyje) galėtų būtų naudingas siunčiančiosioms šalims, kai persikėlėliai į jas grįžta. Prie šio proceso gali prisidėti kvalifikacijų pripažinimas ir įgūdžių patvirtinimas.

Siekiant didinti teigiamą protų apykaitos poveikį, politikos formuotojams tenka atsakomybė kurti priemones ir politiką, kuriomis remiami subalansuoti migracijos srautai, kuriais prisidedama prie ekonomikos vystymosi ir visuomenės vystymosi apskritai, didinamas švietimo socialinis aspektas ir skatinama Europos integracija ir sanglauda. Šie politikos pokyčiai turi būti pagrįsti tvirta įrodymu baze, plėtojant visapusiškas tretinio mokslo ir profesinio rengimo ir mokymo įstaigų absolventų karjeros stebėjimo sistemas nacionaliniu lygmeniu ir gerinant palyginamų ES duomenų prieinamumą siekiant duomenų apie absolventų karjerą išsamesnių lyginamųjų analizių. Be to, labai svarbu, kad sėkminga politika būtų panaudota platesnėje diskusijoje ir padėtų įvertinti laisvo judėjimo sąnaudas ir naudą¹⁸.

¹¹ Tyrimas atliktas Naujos Europos įgūdžių darbotvarkės kontekste. Europos Komisija. Šaltinis: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223>

¹² Tyrimas dėl kvalifikuotos darbo jėgos judėjimo. Europos Komisija. ICF (2018 m.)

¹³ Hasselbalch, Jacob. Europos protų nutekėjimo politika. Greitai ar lėtai pasireiškianti krizė? (angl. *The European Politics of Brain Drain: A Fast or Slow-Burning Crisis?*) Globalizacijos ir regionalizacijos studijų centras (2017 m.)

¹⁴ Albert Bollard, David McKenzie, Melanie Morten, Hillel Rapoport. Perlaidos ir protų nutekėjimo peržiūrėjimas. Mikroduomenys rodo, kad labiau išsilavinę migrantai persiunčia daugiau (angl. *Remittances and the Brain Drain Revisited: The Microdata Show That More Educated Migrants Remit More*) (2009 m.)

¹⁵ Europos Komisijos komunikatas dėl migracijos ir vystymosi (2005 m.)

¹⁶ Gibson, McKenzie: Aštuoni klausimai apie protų nutekėjimą (angl. *Eight Questions about Brain Drain*) Pasaulio bankas (2011 m.)

¹⁷ Tyrimas dėl kvalifikuotos darbo jėgos judėjimo. Europos Komisija. ICF (2018 m.)

¹⁸ Tyrimas dėl kvalifikuotos darbo jėgos judėjimo. Europos Komisija. ICF (2018 m.)

Todėl didesnės strateginės investicijos į švietimą, mokslinius tyrimus ir inovacijas, taip pat atitinkamų priemonių kūrimas ir asignavimai pagal Europos ir nacionalinius fondus ir programas gali padidinti švietimo kokybę ir patrauklumą, sukurti palankias sąlygas moksliniams tyrimams ir galiausiai pritraukti ir išlaikyti daugiau talentų. Visų pirma struktūriniai fondai ir sanglaudos fondas yra pagrindinės priemonės, skirtos regioniniams pajamų, turto ir galimybių skirtumams mažinti. Be to, „du iš pagrindinių strategijos „Europa 2020“ tikslų – didinti dirbančių žmonių procentinę dalį ir didinti socialinę įtrauktį – yra tiesiogiai svarbūs tam, kad būtų sukurtos palankios sąlygos protų nutekėjimui mažinti“¹⁹.

Svarbu, kad plėtojant ir puoselėjant Europos švietimo erdvę būtų atsižvelgiama į klausimus dėl tarpvalstybinio judumo ir protų srauto subalansavimo visoje ES, sukuriant priemones, kuriomis būtų prisidėta prie tolygesnio švietimo ir mokslinių tyrimų sistemų, ekonomikos ir visuomenės vystymosi, taip pat priemonės, kuriomis būtų užkirstas kelias protų švaistymui. Programa „Erasmus+“ ir ją pakeisiančia programa siekiama skatinti protų apykaitą ir subalansuotą judumą²⁰. Be to, jos pavyzdinė iniciatyva – Europos universitetų iniciatyva – atsižvelgiant į jos plačią geografinę pusiausvyrą, prisidės prie labiau subalansuoto judumo (ar tai būtų fizinis, ar mišrusis, ar virtualusis judumas) ir gali tapti struktūrinės, sisteminės ir tvarios aukštojo mokslo įstaigų pertvarkos, jas paverčiant ateities universitetais, pavyzdžiu.

¹⁹ Protų nutekėjimas ES. Problemos sprendimas visais lygmenimis, Emil Boc, Europos regionų komitetas, 138-ajai plenarinei sesijai skirtas nuomonės projektas (2020 m.)

²⁰ 2017 m. programos „Erasmus+“ metinėje ataskaitoje pateikiama programos „Erasmus+“ judumo tendencijų Europos lygmeniu analizė, kuri atskleidžia, kad studentų ir personalo judumas Europoje yra gana subalansuotas, nors kai kuriose šalyse padėtis varijuoja.

Pripažįstant, kad švietimas ir kultūra yra „įtraukčių ir darnių visuomenių kūrimo ir mūsų konkurencingumo išlaikymo pagrindas“²¹, ir atsižvelgiant į veiksmus, kurių neseniai imtasi siekiant sukurti Europos švietimo erdvę²², ministrų prašoma apsvarstyti protų apykaitos kaip Europos švietimo erdvės varomosios jėgos temą, daugiausia dėmesio skiriant šioms klausimams:

1. Kokio reikia politikos priemonių derinio siekiant užtikrinti subalansuotą protų apykaitą Europos švietimo erdvėje ir kaip būtų galima sutelkti atitinkamus subjektus vietos, regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis šiam tikslui pasiekti?
2. Ką būtų galima padaryti nacionaliniu ir Europos lygmenimis siekiant toliau remti didelį Europos universitetų iniciatyvos potencialą siekiant prisidėti prie subalansuotos protų apykaitos Europos švietimo erdvėje?
3. Kaip galima panaudoti Europos fondus, programas ir finansavimo priemones siekiant plėtoti ir įgyvendinti politiką, kuri galiausiai paskatintų subalansuotą protų apykaitą? Ar galėtumėte pateikti jūsų įgyvendinamų priemonių nacionalinių pavyzdžių?

²¹ 2017 m. gruodžio 14 d. Europos Vadovų Tarybos išvados. EUCO 19/1/18 REV 1

²² Komunikatas dėl Europinės tapatybės stiprinimo per švietimą ir kultūrą. COM(2017) 673 final. Komunikatas dėl jaunimo, švietimo ir kultūros politikos vaidmens kuriant stipresnę Europą. COM(2018) 268 final. Išvados dėl artėjimo prie Europos švietimo erdvės vizijos OL C 195, 2018 6 7. Rekomendacija dėl aukštojo mokslo, vidurinio ugdymo ir mokymo kvalifikacijų bei mokymosi užsienyje laikotarpių rezultatų automatinio tarpusavio pripažinimo skatinimo. OL C 444/1, 2018 12 10. Rekomendacija dėl visapusiško požiūrio į kalbų mokymą ir mokymąsi. OL C 189/15, 2019 6 5. Rezoliucija dėl tolesnio Europos švietimo erdvės plėtojimo siekiant remti į ateitį orientuotas švietimo ir mokymo sistemas. OL C 389/1, 2019 11 18.